

גב' אווה מדז'יבוז',

מנהלת הרשות לקידום מעמד האישה

הנדון: תכנית פעולה להטמעת החלטה 1325 במדינת ישראל – עמדת עמותת רוח נשית

ג.נ.,

עמותת רוח נשית פועלת לקידום עצמאותן הכלכלית של נשים נפגעות אלימות בישראל. במישור הפרטני, רוח נשית מסייעת מדי שנה למאות נשים, נפגעות אלימות פיזית, נפשית, מינית וכלכלית, לרכוש כלים מקצועיים, להשתלב בתעסוקה ולפתוח בחיים חדשים ונטולי אלימות. לצד זאת, במישור המערכתי, רוח נשית פועלת לשינוי מדיניות וחקיקה ולהשפעה על סדר היום הציבורי בתחומים הקשורים בצדק חברתי-כלכלי לנשים.

עקרונות החלטה 1325 של מועצת הביטחון של האו"ם עומדים בהתאמה לחזון, למטרות ולדרכי הפעולה של העמותה. לפיכך, רוח נשית הייתה שותפה בקואליציית ארגוני החברה האזרחית להטמעת החלטה 1325 מאז הקמתה, ובמסגרת זו לקחה חלק פעיל בגיבוש תכנית הפעולה הכוללת ליישום החלטה 1325 שניסחה הקואליציה בין השנים 2012-2014.

אנו מברכות על הקמת הצוות הבין משרדי לגיבוש תכנית פעולה כוללת לקידום שוויון מגדרי, בראשותך. אנו מברכות גם על שיתוף ארגוני החברה האזרחית בתהליך עבודת הצוות, בין היתר משום שזהו אחד המסרים המרכזיים העולים מהחלטה 1325 (החלטה שכידוע, קדמה לה פעילות עניפה של ארגוני נשים ברחבי העולם).

להלן נפרט סוגיות מרכזיות הקשורות בפעילותנו, אשר לדעתנו חיוני שימצאו ביטוי בתכנית הפעולה המתגבשת:

1. שיקום כלכלי של נשים נפגעות אלימות:

בנוסף להשלכות בריאותיות ונפשיות, לאלימות כלפי נשים יש השלכות כלכליות חמורות וארוכות טווח, המורגשות גם לאחר פרידה מבן זוג אלים. ללא שיקום כלכלי, נשים עלולות לחזור למעגל האלימות. לאור זאת, תכנית הפעולה צריכה לכלול את הצעדים הבאים:

א) מימון ממשלתי לתכנית של שיקום כלכלי-תעסוקתי פרטני לנשים נפגעות אלימות, כחלק אינהרנטי מהשיקום שלהן לאחר פרידה מבן זוג אלים. את התכנית השיקומית יש לבנות מתוך ראייה מגדרית הלוקחת בחשבון את העובדה שמדובר בנשים נפגעות טראומה וכי רבות מהן מגדלות ילדים ללא תמיכה – שני גורמים המקשים מאד על השתלבות ועל התקדמות בשוק העבודה.

ב) פעילות להתאמת שוק העבודה לנשים נפגעות אלימות, למשל על ידי: הטבות כלכליות למעסיקים שיעסיקו נפגעות אלימות (בכפוף לשמירה על פרטיותן); פעולות הסברה והגברת מודעות, במקומות עבודה, לקשיים של נשים נפגעות אלימות בתחום התעסוקה; סיוע לפיתוח מנגנוני עזרה וליווי לעובדות שהן נפגעות אלימות, בתוך מקום העבודה; הכשרות מקצועיות המותאמות לנשים נפגעות אלימות.

ג) סיוע לנשים נפגעות במיצוי זכויות (למשל בתחומים של קצבאות מהביטוח הלאומי ודיוור ציבורי).

2. מאבק באלימות הכלכלית כלפי נשים:

אלימות כלכלית במסגרת מערכת יחסים זוגית היא תופעה פוגענית ביותר שמהותה שליטה והגבלת אוטונומיה ברוב המקרים, הנפגעות הן נשים. אף שמדובר בתופעה רווחת (כמעט בכל מקרה של אלימות פיזית במשפחה יש גם אלימות כלכלית, ובנוסף, יש אלימות כלכלית שלא נלווית אליה אלימות פיזית), ולמרות שאלימות כלכלית היא גורם מרכזי שבעטיו נשים אינן עוזבות בני זוג אלימים, לא קיימת עדיין במדינת ישראל חקיקה נגד תופעה זו. כמו כן, קיים חוסר הבנה לגבי התופעה, על דפוסי השונים, ולגבי היקפיה, בקרב הציבור הרחב ובקרב מקבלי החלטות. לאור זאת, תכנית הפעולה צריכה לכלול את הצעדים הבאים:

א) חקיקה נגד אלימות כלכלית: יש לקדם את התיקון לחוק למניעת אלימות במשפחה, התשנ"א-1991, כך שיתייחס גם למניעת אלימות כלכלית במשפחה. לאורך השנים היו מספר הצעות חוק ברוח זו. האחרונה בהן, הצעת חוק למניעת אלימות במשפחה (תיקון מס' 18 והוראת שעה) (מניעת אלימות כלכלית), התש"ף-2020, עברה בקריאה ראשונה בכנסת הקודמת. יש לפעול בהקדם להעברת החוק. יודגש שבמספר מדינות כבר קיימת חקיקה נגד אלימות כלכלית, והדבר הומלץ הן על ידי גורמים בינלאומיים והן על ידי גורמים מקצועיים במדינת ישראל.

ב) העלאת מודעות לאלימות הכלכלית ולמרכיביה: יש לערוך פעילות הסברתית לגבי אלימות כלכלית בקרב הציבור הרחב ובקרב גורמים מקצועיים רלבנטיים, לרבות: גורמי טיפול, גורמי אכיפה, בתי המשפט, עובדי רשות האכיפה והגבייה, עובדי רשות המיסים, גורמים פיננסיים כגון בנקים וחברות אשראי, חברות פרטיות.

ג) הסברה וחינוך בנוגע להתנהלות פיננסית נכונה ובנוגע לחשיבות של עצמאות כלכלית, לנשים ולנערות. הסברה כזו צריכה להתחיל בגילאים צעירים.

ד) עריכת מחקר לאיסוף נתונים לגבי היקפי האלימות הכלכלית במדינת ישראל. על המחקר להתעדכן מעת לעת.

3. מענה לתופעת החובות הכפויים בין בני זוג:

במקרים רבים, בני זוג אלימים כופים על בנות זוגם חובות בדרכים שונות (הסתרה, תרמית, מניפולציה או כפייה ישירה). עקב זאת, נשים רבות מוצאות עצמן, גם אחרי פרידה מבן זוג אלים, כשהן כבולות בחובות שלא הייתה להן שליטה על דרך היווצרותם. חובות אלה מקשים עליהן לשקם את חייהן, ואף עלולים לגרום להן לחזור לאלימות בשל קושי כלכלי. לאור זאת, תכנית הפעולה צריכה לקרוא להעלאת מודעות, בקרב כל הגורמים העוסקים בגביית ובהסדרת חובות (לרבות הממונה על חדלות פירעון ושיקום כלכלי במשרד המשפטים, רשות האכיפה והגבייה, חברת החשמל, תאגידי המים, בנקים וגורמים פיננסיים נוספים), לתופעת האלימות הכלכלית וכפיית החובות במסגרת מערכת יחסים אלימה, ולצורך לגבש נהלים גמישים ומתחשבים כלפי חייבות שהן נפגעות אלימות כזו.

4. פעילות לזיהוי אלימות כלפי נשים:

אלימות כלפי נשים, לסוגיה השונים, היא תופעה קשה לזיהוי, במיוחד כשמדובר באלימות שאיננה פיזית. בשל מגוון סיבות, נשים אינן נוטות לדווח על היותן נפגעות אלימות. ללא זיהוי, נשים כאלה לא יקבלו סיוע והן עלולות להימצא בסכנת חיים. ללא זיהוי גם לא תהיה אכיפה מספקת והפוגעים לא יועמדו לדין. על מנת למגר את תופעת האלימות כלפי נשים, הכרחי לפעול לכך שכל הגורמים הסובבים את האישה נפגעת האלימות יוכלו לזהות שהיא במצב כזה, וידעו לאן ניתן להפנותה. לאור זאת, תכנית הפעולה צריכה לקרוא לקיום מערך הכשרות נרחב בנושא זיהוי אלימות, לגורמים מגוונים ובהם: אנשי חינוך, אנשי רפואה, קוסמטיקאיות, מעצבי שיער, בלניות, וכן מנהלי משאבי אנוש, במגזר הציבורי או אצל מעסיקים פרטיים (כדי שילמדו לזהות נפגעות אלימות מקרב עובדות הארגון, ולהעביר מידע זה גם למנהלים ולעובדים אחרים).

5. עידוד עסקי נשים:

עבור נשים רבות, הקמת עסק עצמאי היא דרך מתאימה להשגת עצמאות כלכלית. יתרה מזו, יש נשים, ובהן נשים נפגעות אלימות או אימהות יחידניות, שעבורן מתאים יותר לנהל עסק, גם אם מדובר בעסק קטן או זעיר, מאשר להשתלב בשוק העבודה כשכירות. עם זאת, דו"חות ומחקרים רבים מראים כי נשים עצמאיות נתקלות בחסמים רבים יותר מגברים עצמאיים. הסיבות לכך מגוונות וכוללות בין היתר את הצורך לתמרן בין העסק לבין הטיפול בבית ובילדים, את העובדה שנשים נוטות לגבות סכומים נמוכים יותר עבור מוצרים או שירותים של העסק שלהן, את העובדה שנשים נוטות פחות מגברים לגשת למכרזים, ועוד. לאור זאת, תכנית הפעולה צריכה לקרוא לעידוד עסקי נשים, בין היתר בדרכים הבאות:

(א) פעולה להסרת חסמים המונעים מנשים לגשת למכרזים, לרבות מכרזי רכש ציבורי אליהן כמעט לא ניגשות נשים.

(ב) הקמת מאגר עסקי נשים אליו יוכלו רשויות לפנות באופן ממוקד.

(ג) מתן הקלות לנשים הזכאיות להבטחת הכנסה, שמעוניינות להקים עסק עצמאי כדרך לצאת ממעגל העוני, אולם חוששות לאבד את הקצבה בתקופה הראשונה להקמת העסק. לדעתנו, חשוב לאפשר לאישה, בתקופה הראשונה והקריטית להקמת העסק, להמשיך לקבל את הקצבה, וזאת ככלי לעידוד נשים לצאת לעצמאות כלכלית.

6. התמודדות עם התופעה של אי תשלום מזונות ילדים:

במדינת ישראל, אחוז גבוה של גברים גרושים אינם משלמים מזונות לילדיהם, חרף פסק דין של בית משפט המורה להם לעשות זאת ולמרות שקבלת דמי מזונות הינה אחת מזכויות הילד הבסיסיות. הנטל של גידול ילדים ללא קבלת דמי מזונות נופל בעיקר על כתפיהן של נשים, ומעצים את אי השוויון הכלכלי שקיים, במקרים רבים, בין גברים ונשים לאחר גירושין (כשמצבם הכלכלי של גברים נוטה להיות טוב בהרבה). לאור זאת, תכנית הפעולה צריכה לקרוא להתמודדות של המדינה עם תופעת אי תשלום המזונות, בין היתר בדרכים הבאות:

(א) פעילות נחרצת לגביית חוב מזונות מהורים שאינם משלמים אותם.

(ב) ביטול הוראת החוק האוסרת קבלת "כפל קצבאות", לפיה אישה הזכאית לקצבת מזונות, שפוטרה, לא תוכל לקבל גם קצבת מזונות וגם דמי אבטלה.

(ג) ביטול הקישור שעושות תקנות המזונות (הבטחת תשלום), תשל"ג-1972 בין גובה קצבת המזונות לבין גובה משכורתה של אם שאבי ילדיה אינו משלם להם מזונות. קיזוז סכום הקצבה בהתאם לגובה המשכורת של האם מהווה תמריץ שלילי ליציאה לעבודה של נשים שמלכתחילה הכנסתן נמוכה, ועלול להשאיר נשים וילדים רבים במעגל העוני.

7. מאבק בתופעת הגילנות:

אפליה על בסיס גיל ("גילנות") בשוק העבודה קיימת כלפי גברים וכלפי נשים (לעתים החל מגיל 40). עם זאת, נשים חוות אותה בעוצמה רבה יותר ובדרכים רבות יותר, לעומת גברים. תופעה זו מנציחה ומעצימה את חוסר השוויון הכלכלי והתעסוקתי הקיים ממילא בין המינים. לאור זאת, תכנית הפעולה צריכה לקרוא למאבק בתופעה זו, בין היתר בדרכים הבאות:

(א) עידוד מעסיקים לשלב בעבודה נשים בגילאי +40.

(ב) מימון הכשרות מקצועיות ייעודיות לנשים בגילאי +40.

8. תמיכה בארגוני חברה אזרחית המלווים נשים נפגעות אלימות:

זאת, בעיקר בתקופות משבר, כגון מצב מלחמה או מגיפה עולמית. בתקופות כאלה ישנה עלייה חדה בהיקפי האלימות כלפי נשים, ובעקבותיה עלייה משמעותית במספר הפניות לארגוני הסיוע. ארגונים אלה, שגם כך פועלים ללא מטרות רווח ומשאביהם מוגבלים, זקוקים לחיזוק ולתמיכה מהממשלה כדי לתת מענה לנשים הפונות.

לסיכום הדברים, נרצה להדגיש כי "בטחון של נשים" כולל לא רק בטחון מפני כל סוגי האלימות, במרחב הציבורי ובמרחב הפרטי, אלא גם בטחון כלכלי, ועל תכנית הפעולה לתת לכך מקום.

אנו מאחלות לצוות בהצלחה. נשמח לתרום מהניסיון ומהמומחיות שלנו ככל שיידרש.

בכבוד רב,

עו"ס תמר שוורץ

עו"ד ד"ר מירב שמואלי

מנכ"לית

מנהלת תחום שינוי מדיניות וחקיקה

העתק:

גב' אושרה פרידמן, סגנית מנהלת הרשות לקידום מעמד האישה

עו"ד מוחמד מסאלחה, יועץ משפטי, המשרד לשוויון חברתי